

การสังเคราะห์แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่าง
สภาวะความสุขสงบภายในและความสงบสุข
ในสังคมเพื่อสันติภาพที่ยั่งยืน

**A Conceptual Synthesis of the Relationship
between Inner Peace and Social Peace
for Sustainable Peace**

สุชาดา ทองมัลย์

Suchada THONGMALAI

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Faculty of Humanities, Kasertsart University, Thailand

ตอบรับบทความ (Received) : 17 ส.ค. 2567

รับบทความตีพิมพ์ (Accepted) : 27 ธ.ค. 2567

เริ่มแก้ไขบทความ (Revised) : 5 ต.ค. 2567

เผยแพร่ออนไลน์ (Available Online) : 12 ก.พ. 2568

การสังเคราะห์แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะ ความสุขสงบภายในและความสงบสุขในสังคม เพื่อสันติภาพที่ยั่งยืน

สุชาดา ทองมาลัย

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาแนวคิดเรื่องความขัดแย้งและความสงบสุขในสังคม 3) สังเคราะห์แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะความสุขสงบภายในและความสงบสุขในสังคมเพื่อสันติภาพที่ยั่งยืน โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า

จิตใจมนุษย์ประกอบด้วยธรรม 3 ฝ่าย คือ กุศลธรรม (กุศลมูล 3: อะโลกะ อะโทสะ อะโมหะ) อกุศลธรรม (อกุศลมูล 3: โลกะ โทสะ โมหะ) อัปยาคตาธรรม (ธรรมกลาง) แนวทางที่สนับสนุนให้กุศลเจริญเพื่อให้สังคมสงบสุข คือ หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 (ทาน ศีล ภาวนา) และ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยเฉพาะการฝึกสมาธิซึ่งทำให้ใจสงบมั่นคงไม่หวั่นไหวต่ออกุศลมูล 3 เป็นผู้ไม่เบียดเบียน จึงลดความขัดแย้งในสังคมได้

เรื่องสันติภาพแบ่งเป็นสันติภาพเชิงบวกและสันติภาพเชิงลบ ซึ่งการเพิ่มความสงบสุขในสังคมนั้นต้องส่งเสริมให้เสาหลักแห่งสันติภาพ 8 ประการ ได้แก่ รัฐบาลทำหน้าที่ได้ดี กระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียม ข้อมูลไหลเวียนอย่างเสรี ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านดี มีทุนมนุษย์ในระดับสูง ยอมรับสิทธิของผู้อื่น การทุจริตในระดับต่ำ และมีสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่ดี โดยใช้วิธีการสร้างตัวแทนแห่งการเปลี่ยนแปลง (อบรมบุคคลในทุกระดับเพื่อเป็นตัวแทนสร้างสันติภาพ)

และวิธีการขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อสันติภาพ (สร้างปัจจัยทั้งทางด้านการเมือง โครงสร้างสังคม บทสนทนา และความเป็นผู้นำที่สนับสนุนให้เกิดสันติภาพในสังคม) ส่งผลให้ค่าสันติภาพเชิงบวกสูงขึ้น นำไปสู่สภาพแวดล้อมเชิงบวกและสันติภาพที่เพิ่มมากขึ้น

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสภาวะภายในจิตใจมนุษย์กับสันติภาพและความขัดแย้งภายนอกด้วยเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้งนี้ยังไม่มีงานวิจัยใดที่นำเครื่องมือเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ โดยจากการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้งทั้ง 3 แบบ คือ แผนที่ความขัดแย้ง แบบหัวหอม และต้นไม้แห่งความขัดแย้ง พบว่าหากมนุษย์มีสภาวะความสุขสงบภายในจิตใจ (Inner Peace) มาก (เป็นกุศล) จะส่งผลให้สังคมมีสันติภาพเพิ่มมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากสภาวะความขัดแย้งภายในจิตใจ (Inner Conflict) มาก (เป็นอกุศล) จะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคม ดังนั้นองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยนี้ คือ รูปแบบ ‘Positive Peace by Inner Peace’ เป็นการสังเคราะห์แนวคิดการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนทั้งในระดับภายใน (จิตใจ) และภายนอก (สังคม) ควบคู่กัน ด้วยการปลูกฝังคุณธรรมให้กับประชาชนด้วยหลัก ทาน ศีล สมาธิ และปัญญา ให้กับพลเมืองโดยเฉพาะการฝึกสมาธิอย่างต่อเนื่อง สร้างความสุขสงบภายใน (Inner Peace) ซึ่งช่วยให้จิตใจสงบสุขมั่นคงยึดมั่นในกุศลธรรมได้ เมื่อบุคคลซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนโครงสร้างเสาหลักแห่งสันติภาพ 8 ประการ เป็นผู้ที่จิตใจเข้มแข็งมั่นคงในกุศลธรรมมุ่งมั่นทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมแล้ว ค่าสันติภาพเชิงบวกจะสูงขึ้นอย่างมีเสถียรภาพ สนับสนุนให้สันติภาพโลกเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน (SDG 16) ได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: สันติภาพ ภายใน สังคม ที่ยั่งยืน

A Conceptual Synthesis of the Relationship between Inner Peace and Social Peace for Sustainable Peace

Suchada THONGMALAI

Abstract

This study aims to 1) study the inner state of the human mind according to Buddhism 2) study the concept of conflict and peace in societies 3) synthesize the relationship between inner peace and social peace for sustainable peace. This is documentary research, and the results found that:

The human mind comprises three categories of mental states: wholesome states or Kusala-dhamma (Kusalamūla 3 are Alobha: non-greed, Adosa: non-hatred, Amoha: non-delusion), unwholesome states or Akusala-dhamma (Akusalamūla 3, Lobha: greed, Dosa: hatred, Moha: delusion) and Abyākata-dhamma (neutral dhamma). The dhamma principles that support the growth of wholesome dhamma to create a peaceful society are Puññakiriya-vatthu 3 (the principles of the 3 meritorious actions: Dāna, Sīla, Bhāvanā), and Sikkhāttaya (Threefold Training: Sīla, Bhāvanā, and Paññā), especially the meditation practice, which makes the mind calm and stable, unshakable by Akusalamūla 3. Being a person who does not cause harm therefore, it reduces conflict in society.

Peace can be categorized into positive and negative peace. To foster positive peace, it is crucial to strengthen the eight pillars of peace, which are Well – Functioning Government, Equitable Distribution of Resources, Free Flow of Information, Good Relations with Neighbours, High Levels of Human Capital, Acceptance of the Rights of Others, Low Level of Corruption, and Sound Business Environment. Using the methods of Creating Agents of Change (training people at all levels to become agents of peace) and Driving an Evolution in peace (creating factors in politics, social structures, dialogue, and leadership that support peace in society), resulting in higher positive peace values, and leading to a more harmonious and peaceful environment.

Analysis of the relationship between the inner state of mind, and external peace and conflict using 3 types of conflict analysis tools, there is no research that has applied these tools, which are conflict mapping, the onion, and the conflict tree, found that a predominance of inner peace (wholesome states) correlates with increased social peace. On the contrary, a predominance of inner conflict (unwholesome states) contributes to conflict. Therefore, new knowledge gained from this research is the ‘Positive Peace by Inner Peace’ model, synthesis the

concept of sustainable approach to peace-building simultaneously at the internal (mental) and external (social) levels. Creating inner peace by cultivating morality in people in societies with the principles of Dāna (generosity), Sīla (precepts), Bhāvanā (Meditation), and Paññā (Wisdom), especially continuous meditation practice, which makes the mind strong and persist in the virtues. When the working groups that drive the structure of The Eight Pillars of Peace are strong, stable, and guided by wholesome virtues and sincere dedication to public benefit, resulting in steadily increase positive peace values sustainably, and fostering global peace (SDG 16) ultimately.

Keywords: Peace, Inner, Social, Sustainable

1. บทนำ

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีความขัดแย้งรุนแรงเกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งเห็นต่างทางการเมืองและอื่น ๆ ทั้งในระดับประเทศไปจนถึงระดับโลก ซึ่งในขณะนี้ผู้คนทั่วโลกต่างเรียกร้องในสิ่งเดียวกัน คือ สันติภาพ ในขณะที่ยังมีข้อที่สหประชาชาติได้กำหนดเรื่องสันติภาพเอาไว้เป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 16 คือ สันติภาพ ความยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็งนั้น¹ แสดงให้เห็นว่าประเด็นปัญหาความขัดแย้งนี้เป็นสิ่งที่ทั่วโลกได้ตระหนักและเห็นตรงกันว่าควรได้รับการแก้ปัญหาและสร้างสันติภาพโลกให้เกิดขึ้นได้จริงในเร็ววัน

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งตามองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนานั้น พบว่าต้นเหตุของปัญหาสังคมหรือความขัดแย้งภายนอก (Outer Conflict) ต่าง ๆ นั้น เริ่มต้นที่จิตใจมนุษย์หรือความขัดแย้งภายใน (Inner Conflict) ซึ่งมีรากเหง้าของสาเหตุจาก อกุศลมูล 3 คือ โลภะ (ความโลภ) โทสะ (ความโกรธ) และ โมหะ (ความหลง) หากบุคคลไม่สามารถควบคุมกิเลสเหล่านี้ได้ ก็จะทำให้เบียดเบียนตนเองและคนรอบข้าง เกิดปัญหาความขัดแย้งตั้งแต่ในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และระดับโลก ทำให้โลกไม่สงบสุข เช่น การตัดสินใจทำสงครามของผู้นำประเทศ ที่มีเหตุจากอกุศลมูล 3 เช่น ความโลภ ที่เป็นเหตุของสงครามแย่งชิงทรัพยากร ความโกรธ ที่เป็นเหตุให้เกิดความรุนแรง การฆ่ากัน และ ความหลงผิด ทำให้มนุษย์เชื่อหรืออ้างเหตุผลว่าสงครามที่คร่าชีวิตมนุษย์ด้วยกันนั้น เป็นการกระทำที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นต้น ซึ่งปัญหาของมนุษย์ไม่เคยสิ้นสุด จากการศึกษารื่องปัญหาสังคมและการแก้ไขพบว่าเป็นการแก้ปัญหในระดับสากล มุ่งเน้นการแก้ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น (ปลายเหตุ) โดยเน้นมิติภายนอก เท่านั้น²

¹ “The 17 Goals,” *United Nations*, Accessed March 15, 2024, <https://sdgs.un.org/goals>.

² อ่านเพิ่มเติมได้ที่ สุชาติ หอมมาลัย, “มโนทัศน์การประยุกต์ใช้สมาธิเพื่อบรรเทาปัญหาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม,” *วารสารศิลปการจัดการ*, ปีที่ 8, ฉบับที่ 3, (กรกฎาคม –

ตราบใดที่มนุษย์ยังไม่รู้เท่าทันและสามารถควบคุมกุศลมูล 3 ในใจตนเองได้ ตราบนั้นโลกที่สงบสุขจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

โดยปัญหาเรื่องความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของ ปัญหาสังคม ซึ่งงานวิจัยในเชิงพุทธบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งจะเน้นไปที่การประยุกต์ใช้หลักธรรมในหมวดต่าง ๆ มาลดความขัดแย้งและสนับสนุนการสร้างสันติภาพตั้งแต่ในระดับปัจเจกบุคคลด้วย *มิตติภายใน* ไปสู่ *มิตติภายนอก* หรือ ศึกษาในลักษณะเป็นกรณีศึกษาความขัดแย้งในสมัยพุทธกาล เป็นต้น ในขณะที่ การศึกษาวิจัยเรื่องสันติภาพและความขัดแย้งในแนวทางของชาวตะวันตกจะ เน้นศึกษาประเด็นความสัมพันธ์ของความรุนแรงและสันติภาพ (Violence and Peace) การแบ่งประเภทของสันติภาพ (Negative and Positive Peace) วงจร ของความขัดแย้ง (Life Cycle of Conflict) วิธีประคองรักษาสันติภาพให้คงอยู่ (Peace – Keeping) การเปลี่ยนแปลงของความขัดแย้ง (Transforming Conflict)³ เป็นต้น ซึ่งเป็นการเน้นศึกษาวิเคราะห์จากปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาแล้ว และมีกระบวนการเพื่อสร้างสันติภาพขึ้นอย่างเป็นระบบ (Peace Process) กล่าว ได้ว่าเป็นการศึกษาและแก้ปัญหาตามที่ปรากฏด้วย *มิตติภายนอก* ดังจะเห็นว่าการ ศึกษาวิจัยไปจนถึงแนวปฏิบัติของทั้งสองแนวทางนั้นแยกออกจากกันอย่างชัดเจน ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือทำหน้าที่ในการลดความขัดแย้งและสร้างสันติภาพในสังคม (Peace Builder) ทั้งสองฝ่ายต่างไม่เห็นจุดร่วมหรือจุดเชื่อมโยงระหว่างกันในการ แก้ปัญหาความขัดแย้งและสนับสนุนให้เกิดสันติภาพที่ยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเพื่อสังเคราะห์แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่าง สภาวะความสุขสงบภายใน (Inner Peace) ที่ส่งผลต่อความสงบสุขในสังคม (ภายนอก) เพื่อสันติภาพที่ยั่งยืน โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้ง⁴ เพื่อ

กันยายน 2567): 53-77.

³ Burak Ercoşkun, “On Galtung’s Approach to Peace Studies,” *Lectio Socialis*, 5, no. 1, (January 2021): 1-7.

⁴ เครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้ง (Conflict Analysis Tools) คือ การวิเคราะห์ความ

ที่จะหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาซึ่งมุ่งเน้นศึกษาเรื่องความสุขสงบภายใน (Inner Peace) และความขัดแย้งภายใน (Inner Conflict) จิตใจมนุษย์ กับแนวคิดเรื่องความสงบสุขภายนอก (Outer Peace) และความขัดแย้งภายนอก (Outer Conflict)⁵ ซึ่งเป็นช่องว่างของความรู้ที่ยังไม่มีการศึกษาวิจัยในประเด็นนี้มาก่อน โดยหากเราทราบถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างชัดเจนแล้วจะสามารถสังเคราะห์แนวทางร่วมกันเพื่อสนับสนุนการสร้างสังคมที่สงบสุขทั้งจากมิติภายใน คือ จิตใจที่สงบสุขมั่นคง ยึดมั่นในกุศลธรรม ความรักปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ก็จะแผ่ขยายไปสู่คนรอบข้าง ส่งผลกระทบไปสู่มิติภายนอก ทำให้ความขัดแย้งบรรเทาลง เกิดสันติสุขเพิ่มขึ้นในโลกได้อย่างอย่างแท้จริง และยังเป็นการสนับสนุนให้เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนข้อที่ 16 ให้ประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายอีกทางหนึ่งด้วย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ตามแนวทางในพระพุทธศาสนา
2. ศึกษาแนวคิดเรื่องความขัดแย้งและความสงบสุข⁶ในสังคม
3. สังเคราะห์แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะความสุขสงบภายในและความสงบสุขในสังคมเพื่อสันติภาพที่ยั่งยืน

ขัดแย้งเชิงคุณภาพในรูปแบบต่าง ๆ

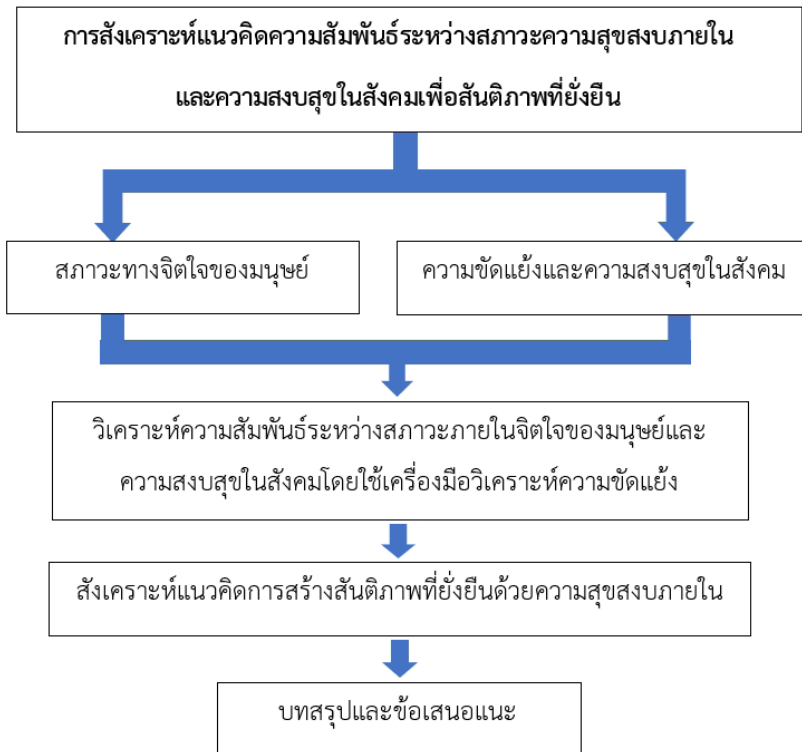
⁵ ความขัดแย้งภายนอก (Outer Conflicts) และความสงบสุขภายนอก (Outer Peace) นิยามศัพท์ของงานวิจัยชิ้นนี้ คือ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม (ภายนอกตัวมนุษย์) โดยในงานวิจัยนี้ภายหลังจะใช้เพียงคำว่า Conflict และ Peace

⁶ นิยามศัพท์คำว่า “ความสงบสุข” หมายถึง ความสงบเรียบร้อยปราศจากความขัดแย้งในสังคม ใช้ในกรณีสภาวะภายนอกตัวมนุษย์

⁷ นิยามศัพท์คำว่า “ความสุขสงบ” หมายถึง ความสุขที่มาจากความสงบมั่นคงภายในจิตใจ ใช้ในกรณีสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนการเก็บข้อมูล คือ 1) ศึกษาหัวข้อสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ในพระพุทธศาสนา โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกเป็นหลัก 2) ศึกษาแนวคิดเรื่องความขัดแย้งและความสงบสุขในสังคม จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ คือ หนังสือ ตำรา งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล คือ นำข้อมูลสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ในพระพุทธศาสนา และความขัดแย้งและความสงบสุขในสังคมมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อหาความสัมพันธ์ด้วยเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้ง แล้วสังเคราะห์แนวคิดเพื่อสนับสนุนสันติภาพที่ยั่งยืน

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาสภาวะทางจิตใจของมนุษย์ในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นต่อไปนี้ 1) สภาวะธรรม 3 ลักษณะ 2) มูลเหตุของสภาวะธรรมและผลกระทบต่อสังคม 3) แนวทางการสนับสนุนให้สังคมสงบสุขมีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 สภาวะธรรม 3 ลักษณะ

ในพระไตรปิฎกพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้กล่าวถึงสภาวะทางจิตใจของมนุษย์ซึ่งมี 3 ฝ่าย เอาไว้อย่างชัดเจน ซึ่งหมายถึงความสุขสงบและความขัดแย้งภายในจิตใจมนุษย์ ดังนี้ “1. กุศลติกะ: กุสลา ธมฺมา ธรรมเป็นกุศล, อกุสลา ธมฺมา ธรรมเป็นอกุศล, อพฺยากตา ธมฺมา ธรรมเป็นอพฺยากต”⁸ โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) อธิบายเพิ่มเติม ไว้ว่า ธรรม 3 ได้แก่ สภาวะ, สิ่ง, ปรากฏการณ์ มีรายละเอียดดังนี้

1. กุศลธรรม คือ ธรรมที่เป็นกุศล สภาวะที่ฉลาด ดีงาม เอื้อแก่สุขภาพจิตและชีวิตจิตใจ ได้แก่ กุศลมูล 3 คือ อโลภะ อโทสะ โมหะ

2. อกุศลธรรม คือ ธรรมที่เป็นอกุศล สภาวะที่ตรงข้ามกับกุศล ได้แก่

⁸ อภ.สง. 34/1/1 (ไทย.หลวง)

อกุศลมูล 3 คือ โลภะ โทสะ โมหะ

3. อภัยกตธรรม คือ ธรรมที่เป็นอภัยกต สภาวะที่เป็นกลาง ๆ ซึ่งขาดลง มิได้ว่าเป็นกุศลหรืออกุศล ธรรมทั้งหลายที่เป็นกิริยา มิใช่กุศล มิใช่อกุศล⁹

จากการศึกษาธรรม 3 ฝ่ายข้างต้น ทำให้เราทราบว่าสภาวะในจิตใจมนุษย์ นั้นมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ ฝ่ายกุศล ฝ่ายอกุศล และฝ่ายที่เป็นกลาง เฉย ๆ ไม่ดี ไม่ชั่ว ซึ่งผู้วิจัยได้เน้นศึกษาเฉพาะกุศลธรรม และอกุศลธรรม ซึ่งเป็นสภาวะที่ ส่งผลต่อจิตใจมนุษย์เป็นแรงขับเคลื่อนการกระทำจากภายในสู่ภายนอก ทั้งทาง ความคิด คำพูด และการกระทำ เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์ร่วมในหัวข้อการวิเคราะห์ ด้วยเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้งต่อไป

5.1.2 มูลเหตุของสภาวะธรรมและผลกระทบต่อสังคม

มูลเหตุของกุศลธรรม:

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า กุศลธรรม คือ กรรมฝ่ายดี เป็นสภาวะจิตใจที่ดีงาม บริสุทธิ์ปราศจากกิเลส อันมีมูลเหตุจาก กุศลมูล 3¹⁰ โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) อธิบายรายละเอียดดังนี้

กุศลมูล 3 คือ รากเหง้าของกุศล, ต้นตอของความดี ได้แก่ 1) อโลภะ: ความไม่โลภ คิดเผื่อแผ่ เสียสละ 2) อโทสะ: ความไม่คิดประทุษร้าย มีเมตตา 3) อโมหะ: ความไม่หลง¹¹ บุคคลผู้ใดมีสภาวะจิตใจเช่นนี้ นับว่าเป็นผู้ที่มิจิตใจ บริสุทธิ์ดีงาม เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ มีเมตตากรุณา ชอบช่วยเหลือผู้อื่นและไม่เบียดเบียน ทำร้ายใคร

ผลกระทบต่อสังคม: ความสงบสุข (Peace) และความขัดแย้ง (Conflict) ภายนอก

⁹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 34, อ้างคำว่า “ธรรม 3.”

¹⁰ ที.ปา. 11/394/254 (ไทย.หลวง)

¹¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 34, อ้างคำว่า “กุศลมูล 3.”

เมื่อสภาวะภายในจิตใจของบุคคลมีกำลังของกุศลธรรมมาก (Inner Peace) จะไม่เบียดเบียนใคร ไม่สร้างความเดือดร้อน เพราะไม่ถูกควบคุมด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง ที่จะเป็นต้นตอของการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น หากในสังคมใดมีบุคคลเช่นนี้เป็นจำนวนมาก สังคมมีแนวโน้มที่จะสงบสุขมากกว่ามีความขัดแย้ง

มูลเหตุของอกุศลธรรม:

ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า อกุศลธรรม คือ กรรมฝ่ายชั่ว เป็นสภาวะจิตใจ ที่มีกิเลสครอบงำให้คิดชั่ว พูดชั่ว และทำชั่ว อันมีมูลเหตุจาก อกุศลมูล 3¹² โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) อธิบายรายละเอียดดังนี้

อกุศลมูล 3 คือ รากเหง้าของอกุศล, ต้นตอของความชั่ว ได้แก่ 1) โลภะ คือ ความอยากได้ 2) โทสะ คือ ความคิดประทุษร้าย 3) โมหะ คือ ความหลง¹³ บุคคลใดมีสภาวะในจิตใจเช่นนี้ เป็นบุคคลที่ถูกครอบงำด้วยอกุศล มีแนวโน้มเบียดเบียนตนเองและบุคคลรอบข้าง

ผลกระทบต่อสังคม: ความสงบสุข (Peace) และความขัดแย้ง (Conflict) ภายนอก

เมื่อสภาวะภายในจิตใจของบุคคลมีกำลังของอกุศลธรรมมาก (Inner Conflict) จะมีแนวโน้มเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น สร้างความเดือดร้อน เช่น ปัญหาอาชญากรรม โจรกรรม คดโกง ฯลฯ ด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง หากสังคมมีบุคคลเช่นนี้เป็นจำนวนมาก สังคมจะไร้ระเบียบ มีแนวโน้มเกิดความขัดแย้งมากกว่าความสงบสุข

5.1.3 แนวทางการสนับสนุนให้สังคมสงบสุข

จากการวิเคราะห์ข้างต้นได้ข้อสรุปว่า หากกุศลธรรมในจิตใจของแต่ละบุคคลมีมาก (Inner Peace) สังคมจะสงบสุข แต่หากแต่ละบุคคลมีอกุศลธรรมมาก

¹² ที.ปา. 11/393/254 (ไทย.หลวง)

¹³ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 34, อ้างคำว่า “อกุศลมูล 3.”

(Inner Conflict) สังคมจะเกิดปัญหาและความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการเบียดเบียนกัน ดังนั้นแนวทางการสนับสนุนให้สังคมสงบสุขนั้น คือ การเพิ่มคุณธรรม (คุณมูล 3) และลดอกุศลธรรม (อกุศลมูล 3) ในจิตใจของแต่ละบุคคลให้ได้มากที่สุด โดยผู้วิจัยได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ หลักบุญกิริยาวัตถุ 3¹⁴ และ ไตรสิกขา¹⁵ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เป็นสากลและไม่ขัดแย้งกับคำสอนในศาสนาใด ๆ มาปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรม มีรายละเอียดดังนี้

หลัก ‘บุญกิริยาวัตถุ 3’ คือ ทาน ศีล ภาวนา เป็นหลักปฏิบัติที่เมื่อฝึกบ่อย ๆ จะเพิ่มคุณธรรมในจิตใจขึ้นได้ เริ่มต้นด้วยการทำทาน การให้ แบ่งปัน ซึ่งเป็นการสละออก ลดความเห็นแก่ตัว ลดโลภะ ลงไปได้ ส่งเสริมให้การรักษาศีลทำได้ง่ายขึ้น เพราะได้ฝึกการมีจิตใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จากการให้มาแล้ว จิตที่คิดเบียดเบียนผู้อื่นจึงน้อยลงโดยธรรมชาติ การรักษาศีล 5 (ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดุสิตทางกาม ไม่พูดปด และไม่ดื่มสุรายาเสพติด) จึงทำได้ง่ายขึ้น ศีล 5 นั้นจะช่วยควบคุมไม่ให้เราเบียดเบียนผู้อื่นในระดับการกระทำภายนอก (แต่ไม่สามารถควบคุมได้ในระดับความคิดหรือจิตใจ) และเมื่อฝึกรักษาศีลอย่างดีแล้ว จิตใจจะคุ้นชินกับการไม่คิดเบียดเบียนตัวเองและผู้อื่น ลดโทสะ ส่งเสริมให้การเจริญสมาธิภาวนาในขั้นต่อไปทำได้ง่ายขึ้น เพราะนิรณ 5¹⁶ (ตัวขวางกั้นจิตให้เป็นสมาธิ ได้แก่ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุกจะ และ วิจิกิฉา) มีน้อยลง จิตที่เป็นกุศลจะสงบระงับหยุดนิ่งได้เร็วขึ้น ทำให้มีจิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่ออกุศล (สามารถควบคุมไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่นได้ในระดับจิตใจ) และความเห็นผิดต่าง ๆ ลดโมหะ ลงได้

หลัก ‘ไตรสิกขา’ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งมีหลักปฏิบัติช่วงเริ่มต้น คือ ศีล และสมาธิ ตัวเดียวกันกับบุญกิริยาวัตถุ 3 ดังนั้นเมื่อฝึกสมาธิจนจิตใจบริสุทธิ์ผ่องใสหยุดนิ่งได้ระดับฌาน ปัญญาจึงเกิดขึ้นเพื่อประหารกิเลสจนกระทั่ง

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, อ้างคำว่า “บุญกิริยาวัตถุ 3.”

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, อ้างคำว่า “ไตรสิกขา.”

¹⁶ ส.ม. 19/490/125-126 (ไทย.หลวง)

หมดสิ้นไปได้ ทำให้จิตใจไม่มีความโลภ ความโกรธ และความหลง เข้าถึงกุศลธรรม
ขั้นสูงสุดไร้ซึ่งการเบียดเบียนทั้งปวง โดยหากแม้ในระดับเบื้องต้นเมื่อบุคคลได้
อบรมตนเองตามหลักธรรมดังกล่าว กุศลธรรมในจิตใจจะมีกำลังมากกว่าอกุศล
ธรรมส่งผลให้เกิดความสุขสงบต่อตนเอง (Inner Peace) และบุคคลรอบข้างได้ จึง
กล่าวได้ว่าหลักธรรมที่ผู้วิจัยนำมาปรับใช้ คือ ทาน ศีล สมาธิ และปัญญา นั้นเอง

5.2 ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาเรื่องความขัดแย้งและความ
สงบสุขในสังคม ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นต่อไปนี้ 1) ความขัดแย้งและความสงบสุข
ในสังคม 2) ตัวชี้วัดความสงบสุขของสังคม 3) แนวทางการสนับสนุนให้สังคมสงบสุข
มีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 ความสงบสุขและความขัดแย้งในสังคม

ความขัดแย้งในสังคม (Conflict)

ความขัดแย้ง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายหรือมากกว่านั้น
(ทั้งแบบปัจเจกบุคคลและแบบกลุ่ม) ผู้ที่มีหรือคิดว่ามีเป้าหมายที่ไม่ลงรอยกัน
เป็นความจริงของชีวิตที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ความขัดแย้งเกิดขึ้น
เมื่อผู้คนมีเป้าหมายที่ขัดแย้งกัน¹⁷ ทางด้านของ ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร
ได้รวบรวมความหมายของ ความขัดแย้ง (Conflict) จากแหล่งต่าง ๆ ทำให้เห็น
ภาพรวมได้ว่า ความขัดแย้งนั้นมีมายาวนานควบคู่กับพัฒนาการของโลกและ
มนุษย์ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เนื่องจากมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม
เมื่อมนุษย์แตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และยัง
เกิดขึ้นได้ทั้งในระหว่างบุคคล ระหว่างชุมชน ระหว่างชุมชนกับผู้มีอำนาจ หรือ
ขัดแย้งเนื่องจากการกระจายทรัพยากรอย่างไม่ทั่วถึง ไม่เท่าเทียมกัน เป็นต้น
เป็นเหตุให้เกิดข้อพิพาทและอาจลุกลามเป็นความรุนแรงได้ต่อไป¹⁸ นอกจากความ

¹⁷ Simon Fisher, et al., *Working with Conflict: Skills and Strategies for Action* (USA: Responding to Conflict, 2007), 4.

¹⁸ ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, *การจัดการความขัดแย้งและกระบวนการ*

ขัดแย้งข้างต้นที่เกิดจากบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปแล้ว ยังมีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากบุคคลเพียงคนเดียวได้เช่นกัน คือ ความขัดแย้งภายในจิตใจของมนุษย์ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และความขัดแย้งนั้นอาจไม่ต้องจบลงด้วยความรุนแรงเสมอไป การขัดแย้งอาจนำไปสู่ความก้าวหน้าได้หากสามารถหาข้อยุติในทางสร้างสรรค์ได้¹⁹

จากการศึกษาความขัดแย้งในสังคมสรุปได้ว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่มนุษย์ซึ่งมีความแตกต่างกันมาอยู่รวมกัน ซึ่งมีทั้งความขัดแย้งทางสังคมและความขัดแย้งภายในจิตใจของมนุษย์อีกด้วย

ความสงบสุขหรือสันติภาพ (Peace)

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร ได้รวบรวมความหมายของ สันติภาพ (Peace) จากแหล่งต่าง ๆ ทำให้เห็นภาพรวมได้ว่า สันติภาพ คือ สถานการณ์ที่ปราศจากความขัดแย้ง การโต้เถียง และสงคราม เป็นสภาวะที่สงบสุข ผู้คนมีอิสระ ในสังคมมีความปรารถนาดี ยุติธรรม และเคารพซึ่งกันและกัน²⁰ ทางด้านของบิดาแห่งสันติศึกษา Johan Galtung ได้กล่าวถึงคำว่า Peace เอาไว้ว่า เป็นแนวคิดที่รวมหลายนัยยะเอาไว้ด้วยกัน (Umbrella Concept) เป็นการแสดงออกถึงความปรารถนาของมนุษย์ ซึ่งเป็นเป้าหมายที่มนุษย์ต้องการนั่นคือ ความสุข ซึ่งเป็นความหมายในระดับปัจเจกบุคคล สำหรับเป้าหมายในระดับโลก หมายถึง สันติภาพ โดยคำว่าสันติภาพนี้ไม่ควรจำเพาะเจาะจงมากเกินไป เพราะจะทำให้คำว่า Peace นี้ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ต่อเป้าหมายโดยรวมได้²¹ นอกจากนี้

สันติภาพในอาเซียน (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้งเฮาส์ จำกัด, 2561), 1-4.

¹⁹ วันชัย วัฒนศัพท์, *ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2547): 6-9.

²⁰ ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, *การจัดการความขัดแย้งและกระบวนการสันติภาพในอาเซียน*, 16-17.

²¹ Johan Galtung, *Theories of Peace: A Synthetic Approach to Peace Thinking* (Oslo: International Peace Research Institute, 1967), 6.

เขายังได้ขยายความว่า สันติภาพ นั้นมีสองด้าน ได้แก่ สันติภาพเชิงลบ (Negative Peace) คือ การไม่มีความรุนแรงส่วนบุคคล และ สันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) คือ การไม่มีความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งเรียกโดยย่อว่า การไม่มีความรุนแรง และความยุติธรรมทางสังคมตามลำดับ²²

กล่าวโดยสรุปว่า สันติภาพเชิงบวก คือ การมีโครงสร้างทางสังคมที่สนับสนุนให้เกิดความสงบสุขในสังคมขึ้นได้ สันติภาพเชิงลบ คือ การไม่มีความรุนแรงระหว่างกันของบุคคล โดยองค์กร The Institute for Economics & Peace (IEP) อธิบายเพิ่มเติม ไว้ว่า สันติภาพเชิงลบ (Negative Peace) หมายถึง การไม่มีความรุนแรง หรือความหวาดกลัวต่อความรุนแรง และ สันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) หมายถึง ทัศนคติ สถาบัน และโครงสร้างทางสังคมที่สนับสนุนให้เกิดความสงบสุขอย่างยั่งยืน ซึ่งนำไปสู่ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่พึงประสงค์มากมาย เช่น การเติบโตของรายได้ สิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น ระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังอธิบายถึงสภาพแวดล้อมของประเทศที่มีความยืดหยุ่นปรับตัวได้ สูงกับสถานการณ์ต่าง ๆ โดยสันติภาพเชิงบวกนี้ถูกวัดผลด้วย Positive Peace Index (PPI) ซึ่งทางสถาบันฯ ได้พัฒนาแนวคิด เสาหลักแห่งสันติภาพ (Pillars of Peace) 8 ประการ ที่ต้องประสานกันในระดับโครงสร้างเพื่อสร้างสันติภาพเชิงบวก²³ มีรายละเอียดดังนี้

เสาหลักแห่งสันติภาพ (The Pillars of Peace): เป็นกรอบแนวคิดใหม่ เพื่อความเข้าใจซึ่งได้แจ่มแจ้งปัจจัยที่จะสร้างสันติภาพขึ้นในสังคม เป็นการกำหนดลักษณะของชาติที่เข้าใจคำว่า ‘สันติภาพ’ มากที่สุด ซึ่งได้มาจากกระบวนการวิเคราะห์ทางสถิติ เป็นการแยกศึกษาปัจจัยเชิงบวกที่เสริมสร้างสันติภาพของ

²² Johan Galtung, “Violence, Peace, and Peace Research,” *Journal of Peace Research*, 6, no. 3, (1969): 183.

²³ The Institute for Economics & Peace (IEP), *Positive Peace 2023 Briefing* (Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2023), 9, <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2023/12/PPR-2023-Briefing-web.pdf>.

สังคม ทั้งเรื่องของทัศนคติ สถาบัน และโครงสร้างต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพ รวมทั้งแง่มุมอื่น ๆ ดังนั้น เสาหลักแห่งสันติภาพจึงเป็นการอธิบายถึงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการเติบโตของศักยภาพของมนุษย์²⁴

ภาพที่ 2 The Eight Pillars of Peace

ที่มา: The Institute for Economics & Peace (IEP), *Positive Peace 2023 Briefing* (Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2023), 9.

จากภาพข้างต้นเสาหลักแห่งสันติภาพนั้นประกอบด้วยปัจจัย 8 ประการ²⁵ ดังนี้

²⁴ The Institute for Economics & Peace (IEP), *Pillars of Peace: Understanding the key attitudes and institutions that underpin peaceful societies* (Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2015), 1, <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/Pillars-of-Peace-Report-IEP2.pdf>.

²⁵ The Institute for Economics & Peace (IEP), *Positive Peace Implementation Guide: A user's guide to the Positive Peace Framework* (Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2021), 7, <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2021/03/Positive-Peace-Implementation-Guide-web.pdf>.

1. รัฐบาลที่ทำหน้าที่ได้ดี (Well – Functioning Government): รัฐบาลทำหน้าที่ได้ดีให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ แสดงให้เห็นถึงเสถียรภาพทางการเมืองและรักษากฎกติกาดีธรรม

2. การกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน (Equitable Distribution of Resources): ประเทศที่สงบสุขมักจะสร้างความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากร

3. การไหลเวียนของข้อมูลอย่างเสรี (Free Flow of Information): สื่อมีอิสระเสรีในการเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะที่ให้ความรู้มากขึ้น ช่วยให้บุคคล ธุรกิจ และสังคมพลเมืองสามารถตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้ดีขึ้น

4. ความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน (Good Relations with Neighbours): ความสัมพันธ์ที่ดีสงบสุขกับประเทศอื่นมีความสำคัญพอ ๆ กับความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ภายในประเทศ

5. ทุนมนุษย์ในระดับสูง (High Levels of Human Capital): ฐานทุนมนุษย์ที่มีทักษะนั้นสะท้อนให้เห็นถึงระดับการศึกษาของพลเมืองและการส่งเสริมการพัฒนาความรู้ ส่งผลให้มนุษย์มีทุนทางสังคมดีขึ้น

6. การยอมรับสิทธิของผู้อื่น (Acceptance of the Rights of Others): ประเทศที่สงบสุขมักจะมีกฎหมายทางการที่รับรองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งเป็นบรรทัดฐานทางสังคม

7. การทุจริตในระดับต่ำ (Low Level of Corruption): ในสังคมที่มีการทุจริตในระดับสูง ทรัพยากรจะถูกจัดสรรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้ขาดเงินทุนสำหรับการให้บริการที่จำเป็น

8. สภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่ดี (Sound Business Environment): ความแข็งแกร่งของสภาพเศรษฐกิจ สถาบันทางการต่าง ๆ ที่สนับสนุนการดำเนินงานของภาคเอกชน

เสาหลักแห่งสันติภาพทั้ง 8 ประการ เป็นปัจจัยสำคัญในระดับโครงสร้าง

ของประเทศในการสร้างสันติภาพเชิงบวกให้เกิดขึ้น และยังเป็นตัวชี้วัดค่าสันติภาพเชิงบวกของแต่ละประเทศอีกด้วย อย่างไรก็ตามหากเราสังเกตจะพบว่าปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังเสาหลักแห่งสันติภาพนี้ก็คือ ‘มนุษย์’ หากมนุษย์ที่ขับเคลื่อนโครงสร้าง เหล่านี้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพจิตใจไม่ดี (อภุศลมูล 3) มี Inner Conflict มาก สันติภาพเชิงบวกจะมีค่าต่ำ ในทางตรงข้ามหากคนในสังคมมีคุณภาพจิตใจดี (อภุศลมูล 3) มี Inner Peace มาก สันติภาพเชิงบวกจะมีค่าสูง

5.2.2 ตัวชี้วัดความสงบสุขของสังคม

สำหรับการวัดค่าความสงบสุขของสังคมนั้น The Institute for Economics & Peace (IEP) ได้จัดทำตัวชี้วัดความสงบสุขระดับโลกและเผยแพร่ทุกปีเรียกว่า ดัชนีสันติภาพโลก (*The Global Peace Index: GPI*) เป็นรายงานที่จัดอันดับรัฐและเขตปกครองอิสระ 163 แห่ง ตามระดับความสงบสุขของประเทศและเขตปกครองเหล่านั้น ครอบคลุมจำนวนประชากร 99.7% ของโลก รายงานนี้นำเสนอการวิเคราะห์เชิงข้อมูลที่ครอบคลุมที่สุดในปัจจุบัน เกี่ยวกับแนวโน้มของสันติภาพ มูลค่าทางเศรษฐกิจ และวิธีการพัฒนาสังคมที่สงบสุข ดัชนีสันติภาพโลกคำนวณโดยใช้ตัวบ่งชี้ในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณจำนวน 23 ตัว จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่มีความน่าเชื่อถือในระดับสูง²⁶

นอกจากนี้ยังมีตัวชี้วัดที่เน้นเฉพาะค่าสันติภาพเชิงบวก เรียกว่า ดัชนีสันติภาพเชิงบวก (*Positive Peace Index: PPI*) เป็นการวัดระดับความสามารถในการฟื้นตัวของสังคมใน 163 ประเทศ ซึ่งครอบคลุม 99.7% ของประชากรโลกเช่นกัน เป็นการวัดค่าทางเชิงปริมาณที่ครอบคลุมทั่วโลกมากที่สุดในการกำหนดและวัดปัจจัยที่สร้างสังคมที่สันติ งานวิจัยชุดนี้ให้แพลตฟอร์มที่ใช้ดำเนินการได้สำหรับการพัฒนา ผู้กำหนดนโยบาย ธุรกิจ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ที่สนใจ

²⁶ The Institute for Economics & Peace (IEP), *Global Peace Index 2024: Measuring Peace in a Complex World* (Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2024), 2, <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/06/GPI-2024-web.pdf>.

นำไปใช้พัฒนาองค์กรของตนให้มีสันติภาพเชิงบวก และยังช่วยพัฒนาปัจจัยทางสังคมอื่น ๆ อีกมากมาย ดัชนีนี้ถือเป็นหนึ่งในการศึกษาเชิงองค์รวมและเชิงประจักษ์เพียงไม่กี่ชิ้น ที่ระบุปัจจัยเชิงบวกซึ่งเป็นตัวสร้างและรักษาสันติภาพในสังคม²⁷ นอกจากนี้ดัชนีสันติภาพเชิงบวกยังเชื่อมโยงกับเสาหลักแห่งสันติภาพ 8 ประการ โดยแต่ละปัจจัยมีตัวบ่งชี้ 3 ตัว เป็นค่าพื้นฐานที่แสดงถึงประสิทธิผลความสามารถของประเทศในการสร้างและรักษาสันติภาพ²⁸

5.2.3 แนวทางการสนับสนุนให้สังคมสงบสุข

จากการศึกษาข้างต้นทำให้เราทราบได้ว่า การที่ประเทศใดจะสร้างและรักษาสันติภาพให้คงอยู่และเจริญยิ่งขึ้นไปได้นั้น ปัจจัยสำคัญ คือ เสาหลักแห่งสันติภาพ 8 ประการ เมื่อปัจจัยเหล่านี้เข้มแข็งค่าสันติภาพเชิงบวกจะสูงขึ้น หมายถึง ประเทศนั้นมีความสุขมากยิ่งขึ้นนั่นเอง ดังนั้นแนวทางการสนับสนุนให้สังคมมีความสุข คือ ส่งเสริมให้ระดับโครงสร้างทั้ง 8 ประการนี้เข้มแข็งมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดย The Institute for Economics & Peace (IEP) ได้มีแนวทางในการส่งเสริมให้สันติภาพเชิงบวกประสบผลสำเร็จได้ ดังนี้

Creating agents of change

Through our research, communications and training, the following stakeholders are enabled to use IEP's research to design systemic peace at the international, national and local-level:

- Multilateral organisations and corporations
- International humanitarian, development and non-governmental organisations
- Governments, policymakers, security forces, private-sector
- Local government leaders, police forces, community leaders, faith leaders, youth, civil society, local business leaders.
- Individuals

ภาพที่ 3 แนวทางสร้างสันติภาพ Creating Agents of Change

ที่มา: The Institute for Economics & Peace (IEP), *Positive Peace Report 2024: Analysing the factors that build, predict and sustain peace* (Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2024), 61.

²⁷ The Institute for Economics & Peace (IEP), *Positive Peace 2023 Briefing*, 12.

²⁸ Ibid., 9.

จากแผนภาพการสร้างสันติภาพเชิงบวกให้เกิดขึ้นนั้น ทางสถาบันฯ ใช้หลักการสร้างตัวแทนแห่งการเปลี่ยนแปลง (Creating agents of change) ผ่านการวิจัยของสถาบันฯ การสื่อสาร และการฝึกอบรม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อไปนี้สามารถใช้ผลการวิจัยของ IEP เพื่อออกแบบสันติภาพเชิงระบบในระดับนานาชาติ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่นได้ โดยเริ่มตั้งแต่ในระดับบุคคล ระดับผู้นำรัฐบาลท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ฯลฯ ระดับรัฐบาลผู้กำหนดนโยบาย กองกำลังรักษาความปลอดภัย และภาคเอกชน องค์กรด้านมนุษยธรรม องค์กรพัฒนา และองค์กรนอกภาครัฐ ไปจนถึงระดับองค์กรพหุภาคีและนิติบุคคลต่าง ๆ ที่ผ่านการอบรมจากสถาบันฯ และสามารถนำผลการวิจัยเหล่านี้ไปใช้วางแผนสร้างสันติภาพขึ้นในทุกระดับต่อไป²⁹

Driving an evolution in peace

The creation of Positive Peace politics, projects, dialogues and leadership, results in immediate and long-term benefits.

IMMEDIATE

- A positive shift in the way individuals and organisations think about peace
- Increased levels of social cohesion, cooperation and productivity
- Understanding of the systemic nature of how societies operate
- Understanding how to create higher levels of peace, development and resilience

LONG-TERM

- Human potential flourishes
- Societies improve their levels of resilience to internal and external shocks
- Reductions in grievances and violent conflicts
- The economy thrives
- Better development outcomes

ภาพที่ 4 แนวทางสร้างสันติภาพ Driving an Evolution in Peace

ที่มา: The Institute for Economics & Peace (IEP), *Positive Peace Report 2024: Analysing the factors that build, predict and sustain peace* (Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2024), 61.

²⁹ The Institute for Economics & Peace (IEP), *Positive Peace Report 2024: Analysing the factors that build, predict and sustain peace* (Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2024), 61, <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/04/PPR-2024-web.pdf>.

จากแผนภาพข้างต้น คือ แนวทางขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อสันติภาพ (Driving an evolution in peace) ซึ่งเป็นการสร้างสันติภาพเชิงบวก ทั้งด้านการเมือง โครงการ บทสนทนา และความเป็นผู้นำ ที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในทันทีและในระยะยาว โดยผลประโยชน์ในทันที ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกทางวิธีคิดของบุคคลและองค์กรเกี่ยวกับสันติภาพ ระดับความสามัคคีทางสังคม ความร่วมมือ และผลผลิตที่เพิ่มขึ้น ความเข้าใจในธรรมชาติของระบบในการดำเนินงานของสังคม และความเข้าใจการสร้างสันติภาพ การพัฒนา และความยืดหยุ่นในระดับที่สูงขึ้น สำหรับประโยชน์ในระยะยาว ได้แก่ ศักยภาพของมนุษย์ที่เติบโตขึ้น สังคมปรับปรุงระดับความยืดหยุ่นต่อผลกระทบที่รุนแรงทั้งจากภายในและภายนอก การลดลงของความคับข้องใจและความขัดแย้งที่รุนแรง เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง และผลลัพธ์การพัฒนาที่ดีขึ้น³⁰

5.3 ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สังเคราะห์แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะความสุขสงบภายในและความสงบสุขในสังคมเพื่อสันติภาพที่ยั่งยืน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้ 1) การวิเคราะห์ความขัดแย้ง 2) การประยุกต์ใช้เครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้งวิเคราะห์สภาวะภายในจิตใจมนุษย์ ที่ส่งผลต่อความขัดแย้งและความสงบสุขของสังคม และ 3) สังเคราะห์แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะความสุขสงบภายในและความสงบสุขในสังคมเพื่อสันติภาพที่ยั่งยืน มีรายละเอียดดังนี้

5.3.1 การวิเคราะห์ความขัดแย้ง (Conflict Analysis)

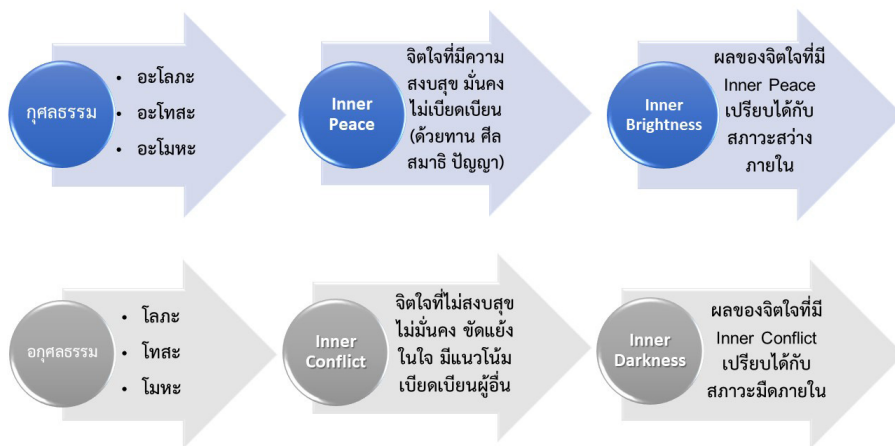
หลักการวิเคราะห์ความขัดแย้งนี้สร้างขึ้นสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานบนความขัดแย้ง แนวคิดของการวิเคราะห์นั้นเน้นความเป็นกลาง ไม่ให้มีอารมณ์หรือประสบการณ์ส่วนตัวมาเกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์ตามความเข้าใจจากความเป็นจริงในหลากหลายมุมมอง แล้วนำมาสร้างเป็นกลยุทธ์พื้นฐานที่สามารถพัฒนาและวางแผนปฏิบัติการได้ ซึ่งมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ความขัดแย้ง

³⁰ Id.

(Conflict Analysis Tools) ที่เน้นให้นำไปประยุกต์ใช้ตามความจำเป็นตามแต่ละสถานการณ์โดยไม่จำเป็นต้องยึดติดกับรูปแบบของเครื่องมือ มุ่งให้ความสำคัญกับความสร้างสรรค์เท่าที่จะทำได้³¹ โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้ง (Conflict Analysis Tools) คือ แผนที่ความขัดแย้ง (Conflict Mapping) หัวหอม (The Onion) และต้นไม้แห่งความขัดแย้ง (The Conflict Tree)³² ดังรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

5.3.2 การประยุกต์ใช้เครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้ง

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้งมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์สภาวะภายในจิตใจมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา กับความขัดแย้งและความสงบของสังคม โดยผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์คำว่า ‘Inner Brightness’ และ ‘Inner Darkness’ ขึ้นเฉพาะสำหรับใช้กับเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้ง มีที่มาดังนี้

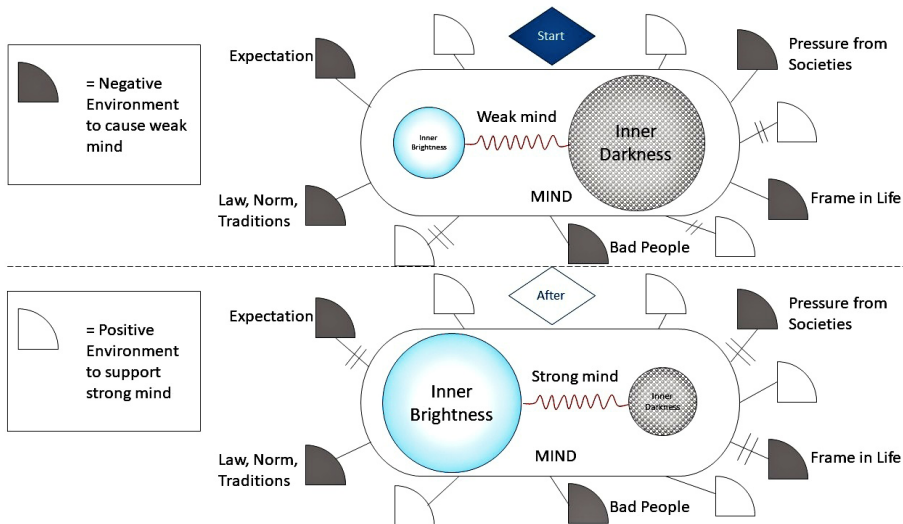
ภาพที่ 5 แสดงที่มาของคำศัพท์ ‘Inner Brightness’ และ ‘Inner Darkness’
 สำหรับใช้กับเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้ง
 ที่มา: ผู้วิจัย

³¹ Simon Fisher, et al., *Working with Conflict: Skills and Strategies for Action*, 17.

³² Ibid., 22-25, 27-31.

อธิบายได้ว่าสภาวะภายในจิตใจมนุษย์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นขั้วตรงข้ามกันมี 2 ลักษณะ คือ 1) กุศลธรรม: ไมโลภ ไมโกรธ ไม่หลง หรือ เป็นความดีงาม ความบริสุทธิ์ ความสว่าง เป็นสภาวะจิตใจที่มี Inner Peace และ 2) อकुศลธรรม: โลภ โกรธ หลง หรือ ความชั่ว ความมัวหมอง ความมืด เป็นสภาวะจิตใจที่มี Inner Conflict ซึ่งในแผนภาพนี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่า ‘ความสว่างภายใน (Inner Brightness)’ และ ‘ความมืดภายใน (Inner Darkness)’ ตามลำดับ เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะเชิงเปรียบเทียบของความสว่างและความมืดของใจ โดยผู้วิจัยได้ใช้ทั้ง 2 นิยามศัพท์นี้กับเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้ง 2 แบบแรก คือ 1) แผนที่ความขัดแย้ง และ 2) แบบวิเคราะห์หัวหอม มีรายละเอียดดังนี้

1) แผนที่ความขัดแย้ง (Conflict Mapping)

ภาพที่ 6 ประยุกต์ใช้ Conflict Mapping วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของ
สภาวะภายในจิตใจมนุษย์กับสภาวะแวดล้อมทางสังคม
ที่มา: ผู้วิจัย

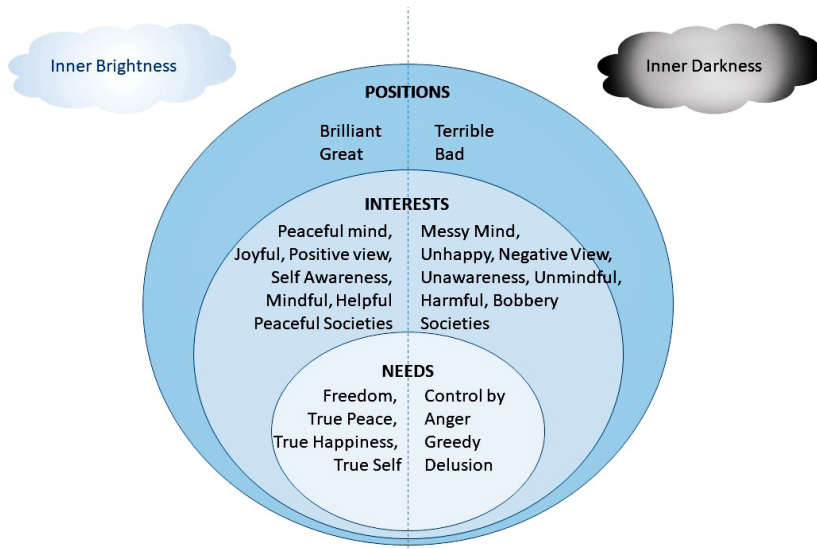
จากที่ผู้วิจัยได้นำแผนที่ความขัดแย้งมาประยุกต์ใช้สร้างเป็นแผนภาพวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสภาวะภายในจิตใจมนุษย์กับสภาวะแวดล้อมทางสังคมนั้น อธิบายได้ว่าสภาวะภายในจิตใจมนุษย์มี 2 ลักษณะ คือ ‘ความสว่างภายใน: Inner Brightness’ (รูปวงกลมสีฟ้า) และ ‘ความมืดภายใน: Inner Darkness’ (รูปวงกลมสีเทา) โดยปกติมนุษย์จะได้รับอิทธิพลทั้งจากสิ่งแวดล้อมเชิงลบและเชิงบวก จิตใจที่ความมืดภายใน (Inner Darkness) มีกำลังมากจะเชื่อมโยงหรือรับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมเชิงลบ (รูปสามเหลี่ยมสีเทา) ได้ง่าย เช่น ความคาดหวังจากตัวเอง บุคคลอื่น และสังคม ทำให้เรามีความกดดันและต้องดิ้นรน เพื่อให้บรรลุความคาดหวังต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีแรงกดดันจากกฎระเบียบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบรรทัดฐาน ประเพณี กรอบในการใช้ชีวิต และอื่น ๆ ที่บังคับหรือบีบคั้นให้บุคคลกระทำในสิ่งที่ขัดต่อความต้องการของตนเอง อีกทั้งคนพาที่ต้องเผชิญและติดต่อด้วยเหตุผลต่าง ๆ ทำให้เกิดความทุกข์ในชีวิต และมีจิตใจอ่อนแอ (Weak mind)³³ ยอมให้อกุศลในจิตใจมีอำนาจเหนือกว่าและจิตใจมัวหมอง แม้ว่าพวกเขาจะยังมีสิ่งดี ๆ ในชีวิต (รูปสามเหลี่ยมสีขาว) มากมาย แต่ก็ไม่สามารถรับรู้ได้มากนักเนื่องจากถูกปิดกั้นด้วยความคิดและจิตใจเชิงลบ ผู้ที่มีสภาวะจิตใจเช่นนี้ มักจะมีปัญหาในชีวิตมากมาย เบียดเบียนตนเองและส่งผลกระทบต่อคนรอบข้าง

ในทางตรงกันข้ามจิตใจที่ความสว่างภายใน Inner Brightness มีกำลังมาก แม้จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกันแต่มีทัศนคติเชิงบวก รู้จักป้องกันสิ่งแวดล้อมเชิงลบไม่ให้เข้ามากระทบจิตใจ และเลือกเปิดใจรับแต่สิ่งแวดล้อมเชิงบวกที่เข้ามาในจิตใจเท่านั้น ส่งผลให้อกุศลจิตเจริญขึ้น คือ จิตใจเข้มแข็ง (Strong mind)³⁴ ขึ้น สว่างขึ้น สามารถปรับตัวแก้ไขปัญหาลต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชีวิตจึงมีความสุขสงบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น หากสังคมมีคนเช่นนี้จำนวนมากจะส่งผลให้สังคมสงบสุข

³³ จิตใจอ่อนแอ (Weak mind) นิยามศัพท์ของงานวิจัยชิ้นนี้ คือ จิตใจที่ถูกครอบงำด้วยอกุศลมูล 3 ได้ง่าย

³⁴ จิตใจเข้มแข็ง (Strong mind) นิยามศัพท์ของงานวิจัยชิ้นนี้ คือ จิตใจที่กุศลเข้มแข็งเป็นอิสระจากอกุศล

2) หัวหอม (The Onion)

ภาพที่ 7 ประยุกต์ใช้ The Onion วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสภาวะภายในจิตใจมนุษย์กับความต้องการในแต่ละระดับ
ที่มา: ผู้วิจัย

จากที่ผู้วิจัยได้นำการวิเคราะห์แบบหัวหอม มาประยุกต์ใช้สร้างเป็นแผนภาพความสัมพันธ์ของสภาวะภายในจิตใจมนุษย์กับความต้องการในแต่ละระดับของสภาวะใจ 2 ฝ่าย คือ Inner Brightness (ฝั่งซ้าย: ฝ่ายกุศล) และ Inner Darkness (ฝั่งขวา: ฝ่ายอกุศล) อธิบายได้ว่า สภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ทั้ง 2 ฝ่ายนี้ ส่งผลให้ความต้องการของมนุษย์ในแต่ละระดับแตกต่างกันอย่างชัดเจนดังนี้

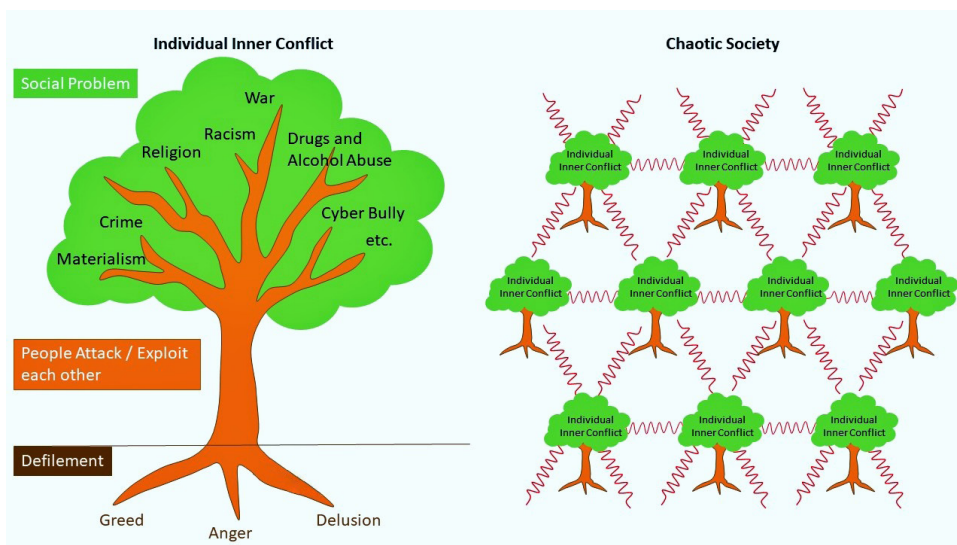
เริ่มต้นที่ระดับ Needs (สิ่งที่จำเป็นต้องมี) ฝ่ายกุศล คือ ความตระหนักรู้ในตัวตนที่แท้จริง ความสุขสงบที่แท้จริงภายใน และการมีอิสรภาพที่แท้จริง (ไม่ถูกควบคุมด้วยอกุศล คือ โลภ โกรธ หลง) ในระดับนี้หากฝ่ายอกุศลเข้าครอบงำ จิตใจจะโน้มไปในความโลภ โกรธ และหลง จิตมีความมัวหมองไม่โปร่งใส

ในระดับ Interest (สิ่งที่ต้องการ) ฝ่ายกุศล คือ จิตใจที่สงบ ร่าเริง มีทัศนคติเชิงบวก มีสติสัมปชัญญะ ช่วยเหลือผู้อื่น และสังคมที่สงบสุขไม่เบียดเบียนกัน ฝ่ายอกุศล คือ จิตใจที่สับสนวุ่นวาย ไม่มีความสุข มีทัศนคติเชิงลบ ไม่มีสติ ไม่รู้ตัวทำร้ายผู้อื่น และก่อกรรมทำให้สังคมวุ่นวาย

ในระดับ Position (สถานภาพที่เราคิดว่าเราต้องการ) ฝ่ายกุศล คือ การเป็นบุคคลที่ยอดเยี่ยม งดงาม เต็มไปด้วยความสงบภายใน มีจิตใจที่แข็งแกร่ง พร้อมทั้งจะทำความดี ๆ ให้กับสังคม ฝ่ายอกุศล คือ การเป็นผู้ที่มีความมิดม่นภายใน จิตใจร้อนรนไม่สงบเบียดเบียน และใช้ชีวิตอยู่กับความทุกข์

จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่าหากจิตใจของมนุษย์อยู่ใน ฝ่ายกุศล ระดับความต้องการทุกระดับจะเป็นไปในด้านบวก ในทางตรงกันข้ามหากจิตใจของมนุษย์อยู่ใน ฝ่ายอกุศล ความต้องการทุกระดับจะเป็นไปในด้านลบ

3) ต้นไม้แห่งความขัดแย้ง (Conflict Tree)

ภาพที่ 8 ประยุกต์ใช้ The Conflict Tree วิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาสังคม
 จากความขัดแย้งภายในจิตใจของปัจเจกบุคคลที่ส่งผลกระทบไปสู่สังคมในวงกว้าง
 ที่มา: ผู้วิจัย

จากที่ผู้วิจัยได้นำต้นไม้แห่งความขัดแย้งมาประยุกต์ใช้สร้างเป็นแผนภาพวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาสังคมจากความขัดแย้งภายในของปัจเจกบุคคล (ภาพซ้าย) ที่ส่งผลกระทบไปสู่สังคมในวงกว้าง (ภาพขวา) อธิบายได้ว่า สาเหตุที่แท้จริง (บริเวณรากต้นไม้) ของความขัดแย้งภายในของแต่ละบุคคลเกิดจากรากเหง้าของกิเลส คือ โลภ โกรธ หลง ซึ่งมีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน หากจิตใจไม่เข้มแข็งกิเลส 3 ตัวนี้จะควบคุมจิตใจให้เกิดความขัดแย้งภายในขึ้น ทำให้อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในระดับที่เกินพอดี อีกทั้งขาดการอบรมตนด้วยหลักทาน ศีล สมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะการฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาสติความยับยั้งชั่งใจ เมื่ออดทนต่อกิเลสไม่ได้จึงเกิดการเบียดเบียน แย่งชิง ทำร้าย เอาเปรียบผู้อื่นเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ (บริเวณลำต้น) เมื่อความเบียดเบียนขัดแย้งในระดับปัจเจกบุคคลมีจำนวนมากขึ้นจึงลุกลามไปเป็นปัญหาต่าง ๆ ในสังคม (บริเวณกิ่งก้านส่วนบน) เช่น ลัทธิวัตถุนิยม อาชญากรรม ความขัดแย้งทางศาสนา การเหยียดเชื้อชาติ การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การใช้ยาเสพติดและแอลกอฮอล์ สงคราม และอื่น ๆ ดังที่รับรู้จากข่าวสารในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ในภาพรวมหากต้นไม้แห่งความขัดแย้งนี้มีจำนวนมากในสังคม (ภาพขวา) จะส่งผลให้ปัญหาสังคมขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ

จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า เมื่อแต่ละบุคคลไม่ได้อบรมจิตใจให้เข้มแข็งอดทนต่อกิเลสได้ ความขัดแย้งจะเริ่มตั้งแต่ระดับภายในจิตใจและแผ่ขยายออกไปเบียดเบียนคนรอบข้าง เกิดการกระทบกระทั่งกันลุกลามเป็นปัญหาในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และระดับโลกในที่สุด

ผลจากการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้งทั้ง 3 แบบข้างต้น จะเห็นได้ว่าสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์มีความสัมพันธ์อย่างมากกับความสงบสุขของสังคม หากมนุษย์มี Inner Brightness มาก ปัญหาสังคมจะน้อยและความสงบสุขในสังคมจะมีมาก หากมนุษย์มี Inner Darkness มาก ปัญหาสังคมจะมากและความสงบสุขในสังคมจะมีน้อย จิตใจของมนุษย์ที่สงบ มั่นคง และสว่างนั้นจะมีกุศโลธรรมเข้มแข็งทำให้ไม่ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส ส่งผลให้เบียดเบียนผู้อื่น

เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ น้อยลง ดังนั้นหากต้องการให้สังคมสงบสุขอย่างยั่งยืน ควรส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมให้สมาชิกในสังคม และเครื่องมือที่จะช่วยอบรมให้จิตใจมีความสงบตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรม (Inner Peace) ได้อย่างยั่งยืน คือ **การฝึกสมาธิ** ซึ่งองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาได้ยืนยันว่าการฝึกสมาธิในระดับวิปัสสนาจะทำให้ละสังโยชน์ (กิเลส) 10 ได้เป็นลำดับจนกระทั่งกิเลสหมดสิ้นบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ผู้ปราศจากซึ่งการเบียดเบียนอย่างถาวร³⁵ แต่หากยังไม่ถึงระดับหมดกิเลส ผลของการฝึกสมาธิในระดับเบื้องต้นจนถึงระดับฌานจะทำให้ผู้ฝึกได้รับความสุข ปิติ จิตตั้งมั่นเป็นเอกัคคตา สัจจจากอกุศล³⁶ ทำให้เป็นผู้ที่ไม่ตกเป็นทาสกิเลส มีความยับยั้งชั่งใจและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

6. อภิปรายผล (Discussion)

จกวัตถุประสงค์ข้อที่ 1: ศึกษาสภาวะทางจิตใจของมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยศึกษาสภาวะจิตใจมนุษย์มีธรรม 3 ฝ่าย คือ กุศลธรรม (ธรรมที่เป็นกุศล) อกุศลธรรม (ธรรมที่เป็นอกุศล) และ อัปยาคตาธรรม (ธรรมที่เป็นกลาง) โดยเน้นศึกษาถึงมูลเหตุและผลกระทบต่อสังคมเฉพาะของฝ่าย **กุศลธรรม** คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ เป็นความสุขสงบภายใน (Inner Peace) ส่งผลให้สังคมสงบสุข (Peace) และ **อกุศลธรรม** คือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นความขัดแย้งภายใน (Inner Conflict) ส่งผลให้สังคมมีความขัดแย้ง (Conflict) ซึ่งสอดคล้องกับ John A. McConnell³⁷ และ บุญมี โททำ³⁸ ในประเด็นที่วิเคราะห์

³⁵ ที.ม. 10/89/81-82 (ไทย.หลวง)

³⁶ ที.สี. 9/127-130/71-72 (ไทย.หลวง)

³⁷ อ่านเพิ่มเติมได้ที่ McConnell, John A., *ศาสตร์และศิลป์แห่งการระงับความขัดแย้ง: คู่มือการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, แปลโดย พระไพศาล วิสาโล และคณะ (กรุงเทพมหานคร: โครงการสรรพสาสน์ สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2549).

³⁸ อ่านเพิ่มเติมได้ที่ บุญมี โททำ, “พุทธวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทาง

เหตุแห่งทุกข์และความขัดแย้งจากอภิสถา 3 แต่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลงรายละเอียดไปในระดับของสภาวะธรรมภายในจิตใจมนุษย์ 2 ฝ่าย เพื่อให้เห็นความขัดแย้ง (ความมืด) และ ความสุขสงบ (ความสว่าง) ภายในได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับที่พระครูสุตพัฒน์โนดม (วรเมศร์ จารุณโณ)³⁹ ได้วิเคราะห์แนวคิดเชิงพุทธเรื่องความขัดแย้งที่แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ความขัดแย้งภายในและความขัดแย้งภายนอก ทางด้านมุมมองของการศึกษาความขัดแย้งแบบสาขานั้น วันชัย วัฒนศัพท์ ได้กล่าวถึงประเด็นความขัดแย้งภายในจิตใจเอาไว้เช่นกัน (หัวข้อ 5.2.1) ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

แนวทางสนับสนุนให้สังคมสงบสุขตามแนวพุทธนั้นผู้วิจัยปรับใช้หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 และไตรสิกขาร่วมกันเรียกว่า *หลักธรรมสากล* คือ ทาน ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อลดอภิสถา 3 พัฒนาตนให้เกิดปัญญารู้ทันกิเลส โดยมีการฝึกสมาธิเป็นหัวใจสำคัญในการอบรมจิตใจให้สุขสงบมั่นคงในกุศลธรรม ผู้คนจะมีเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สังคมที่พลเมืองที่มีจิตใจเช่นนี้จะลดความขัดแย้งและเพิ่มความสงบสุขในสังคมได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยเชิงพุทธอื่น ๆ ในการนำหลักธรรมมาปรับใช้ ซึ่งต่างกันไปตามการเลือกหัวข้อธรรม เช่น หลักไตรลักษณ์ มรรคมีองค์ 8 โอวาทปาฏิโมกข์ พรหมวิหาร 4 ฯลฯ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2: ศึกษาแนวคิดเรื่องความขัดแย้งและความสงบสุขในสังคม พร้อมแนวทางสนับสนุนให้เกิดสันติภาพนั้น ผู้วิจัยได้เน้นศึกษาไปที่การวัดผลความสงบสุขของโลกในระดับนานาชาติ ด้วยค่าสถิติต่าง ๆ คือ Global Peace Index (GPI) และการวัดค่าความสงบสุขเชิงบวก Positive Peace Index (PPI) อีกทั้งเน้นย้ำว่าเสาหลักแห่งสันติภาพ (Pillars of Peace) 8 ประการ มี

สังคม,” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ปีที่ 7, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม - ธันวาคม 2560): 4-11.

³⁹ อ่านเพิ่มเติมได้ที่ พระครูสุตพัฒน์โนดม (วรเมศร์ จารุณโณ), “การจัดความขัดแย้งตามแนวโอวาทปาฏิโมกข์,” วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1, (มกราคม - มีนาคม 2561): 370-380.

ความสำคัญเนื่องจากเป็นหลักเกณฑ์ในการสร้างความสงบสุขให้กับสังคมในระดับโครงสร้าง หากประเทศใดสร้างเสริมให้ปัจจัยเหล่านี้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ค่าสันติภาพเชิงบวกก็จะสูง โดยดัชนีเหล่านี้เป็นข้อมูลที่จัดทำขึ้นเป็นประจำทุกปี

และจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3: ผู้วิจัยยังได้สังเคราะห์แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนากับความขัดแย้งและความสงบสุขในสังคม โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้งตามแนวทางการวิเคราะห์ในระดับสากล (โดยทั่วไปใช้วิเคราะห์ความขัดแย้งในมิติภายนอก) ซึ่งยังไม่มีงานวิจัยใดบูรณาการเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้งเหล่านี้มาใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงเป็นเสมือนจุดเริ่มต้นในการเชื่อมโยงให้นักสร้างสันติภาพตามแนวทางตะวันตกได้ตระหนักและเข้าใจว่าสภาวะความสุขสงบภายในและความสงบสุขในสังคมนั้นมีความสัมพันธ์แปรผันตามกันอย่างไร ด้วยเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้งที่พวกเขาคุ้นเคย อีกทั้งยังเป็นการชี้ชวนให้เกิดการประสานความร่วมมือกันเพื่อทำงานสร้างสันติภาพทั้งระดับมิติภายในจิตใจเพื่อสนับสนุนให้เกิดสันติภาพในมิติภายนอกขึ้นอย่างยั่งยืน

ในขณะที่งานวิจัยเชิงพุทธเกี่ยวกับความขัดแย้งและสันติภาพส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นศึกษาถึงทฤษฎีความขัดแย้งต่าง ๆ สาเหตุและการจัดการกับความขัดแย้ง การนำเสนอวิธีสร้างสันติภาพด้วยการประยุกต์หลักธรรมหรือแนวปฏิบัติมาปรับใช้⁴⁰ นอกจากนี้ยังมีลักษณะการวิจัยด้วยการถอดรูปแบบการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสมัยพุทธกาลมาเป็นกรณีศึกษา ดังเช่นงานของ Peter Friedlander⁴¹

⁴⁰ อ่านเพิ่มเติมได้ที่ รัฐพล เย็นใจมา และสุรพล สุยะพรหม, “ความขัดแย้งในสังคม : “ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข,” วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ 7, ฉบับที่ 2, (เมษายน - มิถุนายน 2561): 224-238.; คณิต ดวงหส์ดี และพระมหามิตร ฐิตปญโญ, “พุทธ-บูรณาการจัดการความขัดแย้งเพื่อสันติภาพ,” วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ 8 ฉบับที่ 2, (เมษายน - มิถุนายน 2564): 1-13.; พระมหาประเสริฐ สุเมธ, ปิยวัฒน์ คงทรัพย์ และทิพย์ ชันแก้ว, “พุทธวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้ง,” วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, ปีที่ 5 ฉบับที่ 1, (มกราคม - มิถุนายน 2563): 191-205.

⁴¹ อ่านเพิ่มเติมได้ที่ Peter Friedlander, “Conflict and Peace in Buddhism,”

หรือการเน้นศึกษาการใกล้เคียงจากกรณีศึกษาเหตุการณ์ต่าง ๆ จากพระไตรปิฎก ในงานของ John A. McConnell เป็นต้น ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ในแง่ของการบูรณาการหลักธรรมหรือกรณีศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการลดความขัดแย้งและสร้างสันติภาพ แต่แตกต่างกันที่งานวิจัยชิ้นนี้ได้นำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงที่ส่งผลซึ่งกันและกันอย่างชัดเจนระหว่างสันติสุขภายใน (เน้นมิติภายในตามแนวพุทธ) และสันติภาพภายนอก (เน้นมิติภายนอกตามแนวทางสากล) นั่นเอง

จากการศึกษาวิจัยข้างต้นทำให้ทราบว่า การสร้างสันติภาพโลกจะสัมฤทธิ์ผลได้ยากหากกระทำเพียงมิติภายนอกเท่านั้น ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์แนวคิดเพื่อสนับสนุนสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลก โดยประสานแนวทางที่มุ่งเน้นทั้งมิติภายในจิตใจและมิติภายนอกในระดับโครงสร้างเข้าด้วยกัน เรียกว่ารูปแบบ ‘Positive Peace by Inner Peace’ ดังรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

7. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้จากผลการวิจัย คือ ความสุขสงบภายในจิตใจของมนุษย์แปรผันตรงต่อความสงบสุขในสังคม เพื่อสนับสนุนการสร้างสังคมที่มีสันติภาพอย่างยั่งยืนด้วยความสุขสงบภายใน ดังนี้

ภาพที่ 9 ‘Positive Peace by Inner Peace’ Model
 ที่มา: ผู้วิจัย

แผนภาพ รูปแบบการสร้างสันติภาพเชิงบวกด้วยความสงบสุขภายใน (*‘Positive Peace by Inner Peace’ Model*) นี้ ผู้วิจัยบูรณาการองค์ความรู้ใหม่จากผลการวิจัยข้างต้นที่ได้ข้อสรุปว่า การสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลกใบนี้ควรประสานร่วมกันทั้งการสร้างสันติภาพหรือความสุขสงบภายในจิตใจของมนุษย์ (Inner Peace) และการสร้างสันติภาพเชิงบวกภายนอกในระดับโครงสร้าง (Positive Peace) โดยมีแนวทาง ดังนี้

ภาพวงกลมข้างใน: หมายถึง การเริ่มต้นในระดับปัจเจกบุคคล สร้างสันติภาพภายใน (Inner Peace) ด้วยการปลูกฝังสร้างค่านิยมให้พลเมืองของประเทศด้วยหลัก ทาน ศีล ภาวนา และปัญญา เพื่ออบรมจิตใจของประชาชนให้มีคุณธรรมเข้มแข็ง เน้นที่การฝึกสมาธิซึ่งเป็นวิธีที่ช่วยให้จิตใจสงบสุข มั่นคงและดำรงตนอยู่ในคุณธรรมได้อย่างยั่งยืน โดยการปลูกฝังนั้นสามารถทำได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การปลูกฝังให้กับเยาวชนด้วยระบบการศึกษาและกิจกรรมในโรงเรียน การปลูกฝังในผู้ใหญ่สามารถแสวงหาความร่วมมือกันในระดับองค์กรและนโยบายของรัฐ เพื่อสร้างค่านิยมในการทำความดีร่วมกัน เป็นต้น

ภาพวงกลมรอบนอก: หมายถึง กรอบของหลักธรรม ได้แก่ ทาน (Dāna) ศีล (Sīla) ภavana (Bhāvanā) และปัญญา (Paññā) ที่ใช้เป็นแนวทางอบรมในระดับปัจเจกบุคคลดังที่กล่าวมาแล้ว และยังเชื่อมโยงไปถึงการสร้างสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ในระดับโครงสร้างด้วยเสาหลักแห่งสันติภาพ 8 ประการ เป็นนัยยะว่าด้วยหลักธรรมเหล่านี้ที่ใช้อบรมพลเมืองของสังคมให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรม จะมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้ปัจจัยระดับโครงสร้างทั้ง 8 ประการนี้มีค่าสูงขึ้น ส่งผลให้ค่าสันติภาพเชิงบวกสูงขึ้นในที่สุด

ภาพวงกลม 8 วงเล็กโดยรอบ: หมายถึง เสาหลักแห่งสันติภาพ 8 ประการ (ได้ศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2) ที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อนุชนซึ่งเป็นคณะทำงานในแต่ละภาคส่วนของสังคมเป็นผู้ที่มีความสุขสงบภายใน (Inner Peace: ผู้ที่อบรมตนเองด้วยทาน ศีล สมาธิ ปัญญา มีกุศลธรรมในจิตใจมั่นคง) จะสนับสนุนให้เสาหลักแห่งสันติภาพ 8 ประการ เข้มแข็งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการทำให้หน้าที่ของรัฐบาล การแบ่งสรรปันส่วนทรัพยากร การมีสัมพันธภาพที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน การลงทุนพัฒนามนุษย์ การลดลงของคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นส่วนของภาครัฐ หากบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในหน้าที่ต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับผู้นำลงไปจนถึงระดับปฏิบัติการเป็นผู้ที่มั่นคงในกุศลธรรม การทำหน้าที่เหล่านี้จะเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มุ่งหวังให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนและสังคมประเทศชาติอย่างแท้จริง นอกจากนี้การมีเสรีในการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ของสื่อ การมีสภาพแวดล้อมที่ดีในทางธุรกิจ และการเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งเป็นส่วนของภาคเอกชน หากบุคคลที่ทำงานในแวดวงเหล่านี้ตั้งมั่นในกุศลธรรมก็จะนำเสนอข่าวด้วยความจริงจัง เป็นกลาง และเป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร นักธุรกิจแข่งขันกันด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้กับการเจริญเติบโตทางธุรกิจที่เท่าเทียม หากทุกภาคส่วนดำเนินการด้วยความถูกต้อง เช่นนี้ พลเมืองทุกคนย่อมได้รับโอกาสในชีวิตและสวัสดิการต่าง ๆ อย่างดีที่สุด ซึ่งสิ่งเหล่านี้กล่าวได้ว่าเป็นการเคารพในสิทธิของผู้อื่นไปโดยปริยายนั่นเอง

เมื่อเป้าหมายร่วมกันของมวลมนุษยชาติ คือ สันติภาพ การสร้างสันติภาพโลกให้เกิดขึ้นจึงต้องผสานความร่วมมือกันในทุกภาคส่วนและทุกมิติ จาก ‘Positive Peace by Inner Peace’ Model นี้ทำให้เราเห็นภาพแนวทางการทำงานได้ชัดเจนมากขึ้นว่าหากการสร้างสันติภาพทั้งในระดับภายในและภายนอกกระทำไปควบคู่กันแล้วจะเกิดประสิทธิผล คือ การดำรงสันติภาพที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง เพราะหากสังคมได้รับการพัฒนาเฉพาะในระดับโครงสร้างด้วยการใช้กฎระเบียบทางสังคมหรือใช้กฎหมายบังคับบุคคลที่อยู่ในโครงสร้างเหล่านี้ การพัฒนาจะเกิดได้เพียงระยะสั้น เมื่อเปลี่ยนผู้ปกครองและนโยบายในการบริหารประเทศ คุณภาพของโครงสร้างเหล่านี้อาจเปลี่ยนไป แต่หากสังคมได้รับการพัฒนาในระดับจิตใจของพลเมืองให้เป็นผู้ที่เชื่อมั่นในกุศลธรรมควบคู่ไปด้วยแล้วการพัฒนาจะเกิดขึ้นในระยะยาวได้ ไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายการบริหารประเทศอย่างไร การพัฒนาในระดับรากหญ้าไปจนถึงในระดับการบริหารประเทศจะยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะบุคลากรที่ได้รับการอบรมจิตใจให้เชื่อมั่นในกุศลธรรมอย่างดีแล้วในทุกภาคส่วนของโครงสร้างทั้ง 8 ประการนั้น จะทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง

8. บทสรุป

จากการเน้นศึกษาสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นข้อตรงข้ามกัน คือ กุศลธรรม (ธรรมที่เป็นกุศล) อกุศลธรรม (ธรรมที่เป็นอกุศล) ทำให้เราเข้าใจได้ชัดเจนว่าสังคมจะเป็นไปในทิศทางใดขึ้นอยู่กับจิตใจของมนุษย์ในสังคมว่ามีกุศลธรรมหรืออกุศลธรรมในจิตมากน้อยเพียงใดนั่นเอง และเมื่อศึกษาในประเด็นเรื่องความขัดแย้งและความสงบสุขในสังคม พร้อมแนวทางสนับสนุนให้เกิดสันติภาพ ทำให้เห็นภาพรวมในระดับโลกว่าได้มีการทำสถิติจัดลำดับของประเทศต่าง ๆ ทางด้านสันติภาพ พร้อมทั้งเข้าใจ

ถึงปัจจัยเรื่องเสาหลักแห่งสันติภาพ 8 ประการ ที่ส่งผลโดยตรงต่อค่าความสงบสุขเชิงบวกที่ใช้วัดระดับสันติภาพในแต่ละประเทศ โดยส่งเสริมความเข้มแข็งของปัจจัยเหล่านี้ด้วยหลักการสร้างตัวแทนแห่งการเปลี่ยนแปลงและแนวทางขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อสันติภาพ

ในท้ายที่สุดเมื่อได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์กับสภาวะความขัดแย้งและความสงบสุขในสังคม โดยใช้เครื่องมือที่วิเคราะห์ความขัดแย้งแล้วทำให้เห็นข้อเท็จจริงของความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์กับความขัดแย้งและความสงบของสังคมได้อย่างชัดเจนว่า การมีสภาวะภายในจิตใจในด้านสว่าง Inner Brightness (กุศลธรรม) ทำให้มนุษย์ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมในเชิงบวกได้อย่างเต็มที่ และมีความต้องการทุกระดับในเชิงบวกทั้งสิ้น ในทางตรงกันข้ามการมีสภาวะภายในจิตใจด้านมืด Inner Darkness (อกุศลธรรม) ทำให้ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมในเชิงลบได้มากและมีความต้องการทุกระดับในเชิงลบ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่า รากเหง้าของจิตใจมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลหากถูกควบคุมด้วยกิเลส โลภ โกรธ หลง มีความขัดแย้งภายใน ขาดสติ จะเป็นผู้ที่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้คนรอบข้างกระทั่งบานปลายเป็นปัญหาในสังคมได้ในที่สุด

จากการศึกษาวิเคราะห์ในส่วนนี้จะเห็นได้ว่า **การสร้างสันติภาพโลกนั้น**องค์กระระดับโลกมุ่งเน้นกับการส่งเสริมปัจจัยภายนอกในระดับโครงสร้างเป็นหลัก โดยไม่ได้กล่าวถึงสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ดังเช่นแนวทางของพระพุทธศาสนาที่เน้นไปถึงรากสาเหตุของปัญหาจากภายในจิตใจมนุษย์ คือ อกุศลมูล 3 ซึ่งแท้จริงแล้วสังคมที่เกิดจากการรวมตัวกันของมนุษย์นั้นจะถูกขับเคลื่อนไปในทิศทางใดก็ขึ้นกับสมาชิกในสังคมนั้น ว่ามีกุศลธรรมในใจมากน้อยเพียงใด ดังนั้นการสร้างสันติภาพโดยมุ่งเน้นทำงานประสานกันระหว่างการสร้างสันติภาพภายใน (Inner Peace) และภายนอก (Outer Peace) ในระดับโครงสร้าง ดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ ‘Positive Peace by Inner Peace’ Model ซึ่งเป็นรูปแบบการ

ทำงานร่วมกันทั้ง 2 มิติ จึงจะสามารถสนับสนุนให้เกินสันติภาพขึ้นในสังคมโลกได้อย่างยั่งยืนแท้จริง

9. ข้อเสนอแนะ

9.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการสร้างสันติภาพเชิงบวกด้วยความสงบสุขภายใน ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในทุกระดับ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 สภาวะทางจิตใจของมนุษย์มีทั้ง กุศลธรรม และอกุศลธรรม สามารถพัฒนาให้กุศลธรรมเจริญขึ้นได้ด้วยหลัก ทาน ศีล สมาธิ และปัญญา โดยเฉพาะการฝึกสมาธิซึ่งเป็นหัวใจหลักในการอบรมจิตใจให้สุขสงบ มั่นคงในกุศลธรรมซึ่งเป็นมิติภายใน ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 สันติภาพ ความสงบสุขในระดับสากลมีการวัดค่าความสงบสุขเชิงบวก โดยมีเสาหลักแห่งสันติภาพ 8 ประการ เป็นตัวชี้วัดความเข้มแข็งของสันติภาพในแต่ละประเทศ และผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 จากการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือวิเคราะห์ความขัดแย้งสรุปได้อย่างเป็นรูปธรรมว่า ความสุขสงบภายในของบุคคลส่งผลโดยตรงให้เกิดความสงบสุขภายนอก โดยผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบ ‘Positive Peace by Inner Peace’ ที่บูรณาการจากงานวิจัยนี้เป็นแนวทางในการสนับสนุนสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมมุ่งเน้นมิติทั้งภายในจิตใจและมิติภายนอก

โดยทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนตามแนวทางเสาหลักแห่งสันติภาพ 8 ประการ สามารถประยุกต์การฝึกสมาธิและเสริมคุณธรรมเข้าไปในโครงการอบรมเพิ่มศักยภาพของบุคลากรในทุกระดับ และนำไปสู่ระบบการศึกษาสำหรับเยาวชน อีกทั้งส่งเสริมให้สถาบันทางศาสนา (ทุกศาสนา) มีส่วนร่วมในการปลูกฝังคุณธรรมและสอนสมาธิ (อบรมจิต) ให้กับพลเมืองในสังคมด้วย ถึงแม้ว่า

หลักธรรมที่นำมาปรับใช้จะเป็นข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนา แต่หลักทาน ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นธรรมะสากลที่มีสอนในทุกศาสนา ดังนั้นทุกภาคส่วน คือ องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน และองค์กรทางศาสนาทั่วโลก จึงสามารถนำไปปรับใช้ได้เพื่อการสร้างความเข้มแข็งทั้ง 2 มิติ เพื่อสนับสนุนสันติภาพเชิงบวกอย่างเป็นรูปธรรม และแนวทางนี้ยังส่งเสริมให้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 16 สำเร็จได้ในที่สุด

9.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็น ดังนี้

- 1) ศึกษาวิเคราะห์การนำสมาธิมาเป็นเครื่องมือสนับสนุนการสร้างสันติภาพในสังคมอย่างเป็นรูปธรรม
- 2) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการฝึกสมาธิที่เหมาะสมกับบุคคลในแต่ละช่วงวัย

บรรณานุกรม

• ภาษาไทย

1. คัมภีร์

กรมการศาสนา. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, 2525.

2. หนังสือ

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. การจัดการความขัดแย้งและกระบวนการสันติภาพในอาเซียน. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรีนติ้งเฮาส์ จำกัด, 2561.

วันชัย วัฒนศัพท์. ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2547.

McConnell, John A.. ศาสตร์และศิลป์แห่งการระงับความขัดแย้ง: คู่มือการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. แปลโดย พระไพศาล วิสาโล, วิไลรัตน์ โสฬสจินดา, สุภาพร พงศ์พฤกษ์ และอวยพร เชื้อนแก้ว. กรุงเทพมหานคร : โครงการสรรพาสัน สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2549.

3. บทความ

คณิต ดวงหส์ดี และพระมหามิตร ฐิตปัญโญ. “พุทธบูรณาการจัดการความขัดแย้งเพื่อสันติภาพ.” วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ 8 ฉบับที่ 2, (เมษายน - มิถุนายน 2564). 1-13.

บุญมี โททำ. “พุทธวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางสังคม.” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ปีที่ 7, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม - ธันวาคม 2560): 4 -11.

พระครูสุตพัฒน์นอม (วรเมศร์ จารุณโณ). “การจัดความขัดแย้งตามแนวโอวาทปาฏิโมกข์.” *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, ปีที่ 6, ฉบับที่ 1, (มกราคม - มีนาคม 2561): 370-380.

พระมหาประเสริฐ สุเมธ, ปิยวัฒน์ คงทรัพย์ และทิพย์ ชันแก้ว. “พุทธวิธีแก้ปัญหาคความขัดแย้ง.” *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, ปีที่ 5, ฉบับที่ 1, (มกราคม - มิถุนายน 2563): 191-205.

รัฐพล เ็นใจมา และสุรพล สุษะพรหม. “ความขัดแย้งในสังคม : “ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข.” *วารสาร มจรสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, ปีที่ 7, ฉบับที่ 2, (เมษายน - มิถุนายน 2561): 224-238.

สุชาติ ทองมาลัย. “มโนทัศน์การประยุกต์ใช้สมาธิเพื่อบรรเทาปัญหาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม.” *วารสารศิลปการจัดการ*, ปีที่ 8, ฉบับที่ 3, (กรกฎาคม - กันยายน 2567): 53-77.

4. พจนานุกรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559.

• ภาษาต่างประเทศ

1. หนังสือ

FISHER, Simon, Jawed LUDIN, Richard SMITH, Sue WILLIAMS, Steven WILLIAMS, and Dekha Ibrahim ABDI. *Working with Conflict: Skills and Strategies for Action*. New York: Responding to Conflict, 2000.

GALTUNG, Johan. *Theories of Peace: A Synthetic Approach to Peace Thinking*. Oslo: International Peace Research Institute, 1967.

The Institute for Economics & Peace (IEP). *Pillars of Peace: Understanding the key attitudes and institutions that underpin peaceful societies*. Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2015.

<https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/Pillars-of-Peace-Report-IEP2.pdf>.

_____. *Positive Peace Implementation Guide: A user's guide to the Positive Peace Framework*. Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2021.

<https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2021/03/Positive-Peace-Implementation-Guide-web.pdf>.

_____. *Positive Peace 2023 Briefing*. Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2023.

<https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2023/12/PPR-2023-Briefing-web.pdf>.

_____. *Global Peace Index 2024: Measuring Peace in a Complex World*. Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2024.

<https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/06/GPI-2024-web.pdf>.

_____. *Positive Peace Report 2024: Analysing the factors that build, predict and sustain peace*. Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2024.

<https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/04/PPR-2024-web.pdf>.

2. บทความ

ERCOŞKUN, Burak. "On Galtung's Approach to Peace Studies." *Lectio Socialis*, 5, no. 1, (January 2021): 1-7.

FRIEDLANDER, Peter. "Conflict and Peace in Buddhism." *The Ashgate Research Companion to Religion and Conflict Resolution*. Edited by Lee MARSDEN. London: Routledge, 2012: 79-95.

GALTUNG, Johan. "Violence, Peace, and Peace Research." *Journal of Peace Research*, 6, no. 3, (1969): 167-191.

3. ข้อมูลจากเว็บไซต์

United Nations. "The 17 Goals." Accessed March 15, 2024.
<https://sdgs.un.org/goals>.